

IFS

Einar Løchen

***Norges møte med Europa
1950 - 1964***

Innhold

I.	Innledning	3
II.	Utsyn over norsk Europa-politikk	4
III.	Holdningen til europeisk politisk samarbeid	8
	Deltakelse i Europarådet	8
	Holdning til overnasjonale organisasjoner	12
IV.	Norsk møte med Europa	15
	English summary	22

I. Innledning

Einar Løchen ble cand.jur. i 1941. Etter studieopphold i England og Amerika i 1947-1948 ble han i april 1949 ansatt som assisterende konsulent på professor Arne Ordings kontor i Utenriksdepartementet, med det nyopprettede Europarådet som spesialer. Han deltok i de fleste møter i Europarådet i årene 1949-1955 og skrev en rekke artikler om Europarådet, særlig i *Internasjonal Politikk*, og en utredning for UNESCO, "Norway's views of sovereignty", i 1955. I årene 1952-1955 arbeidet Løchen ved Christian Michelsens Institutt med Europasamarbeidet som arbeidsfelt. I tiden 1958-1963 var han norsk fast representant ved Europarådet. I 1960 laget han på oppdrag fra UD en utredning om Fellesmarkedet og Norges forhold til dette, og deltok i de senere utredninger om norsk medlemskap. Løchen var høyesterettsdommer i årene 1976-1986.

Knappt noen her hjemme fulgte Europa-saken eller var engasjert i spørsmålet i 1950-årene; saken sto ikke på dagsorden. Løchen var et unntak; han skrev en rekke artikler og studier om spørsmålet. I dette notatet gir han innledningsvis et samlet perspektiv på norsk Europa-politikk i tiåret frem til det tidspunkt at spørsmålet om medlemskap kom på dagsorden i 1960-årene. Deretter presenteres to sentrale, samtidige artikler fra hans hånd - den første om "Holdningen til europeisk politisk samarbeid" fra 1964, den andre om "Norsk møte med Europa" fra 1965. I den siste artikkelen forsøkte Løchen å besvare følgende spørsmål: Hva kom det av at den europeiske samlingsbevegelsen, som hadde pågått i Europa i alle år etter krigen, ikke vakte noen interesse i Norge, slik at Fellesmarkedsdebatten kom som julekvelden på kjerringa på norsk opinion i 1961-1962? For det annet, hvorfor forsvant igjen interessen for saken etter de Gaulles veto mot britisk EEC-medlemskap? Løchen avsluttet sin artikkel med å understreke at Norge burde være bedre mentalt forberedt når saken kom opp igjen neste gang. I ettertid må vi kunne si at så ikke skjedde.

Rolf Tamnes
Redaktør

II. Utsyn over norsk Europa-politikk

Norge sluttet seg til Europarådet i 1949. Tilslutningen ble nesten ikke bemerket av opinionen i Norge, og vakte lite debatt. Den politiske opinion var den gang nesten helt konsentrert om spørsmålet om Norge skulle slutte seg til Atlanterhavspakten. Et norsk råd for Europabevegelsen ble imidlertid dannet i mai 1949.

I det første år etter 1949 så utenriksminister Halvard Lange en utvidelse av det atlantiske samarbeid på det politiske og økonomiske området som det primære, og ville ikke gå med på en nærmere tilknytning til kontinentet enn Storbritannia. Langes tale ved Chr. Michelsens Institutt 15. mars 1950 kan være typisk. Professor Ording omtaler den slik i sin dagbok:

"I virkeligheten en av de viktigste, om ikke den viktigste han har holdt. Konklusjonen er skrevet av Løchen, men det er meninger som jeg lenge har predikert. A-pakten og samarbeidet med Storbritannia, USA etc. at den atlantiske linje er meget viktigere enn Europaplanen."

De norske stortingsrepresentanter til Europarådet fra 1949 støttet også en funksjonell, praktisk innstilling til samarbeidet, og var skeptiske til føderalistenes forsøk på å omdanne Europarådet til "a political authority with limited functions, but real powers". Stortingsrepresentantene Arthur Sundt og Herman Smith Ingebretsen gav uttrykk for dette i den første sesjon i 1949. I tillegg til de grunner som er nevnt i boken til norsk skepsis til overnasjonalt samarbeid, kan nevnes at ingen av de norske representanter, unntatt Finn Moe, kunne fransk, eller hadde noen videre kjennskap til fransk tenkning eller politikk. Den franske metode om først å vedta avtaler "en principe" som ikke var juridisk bindende, var således ukjent for dem. Skandinaver og briter hadde en pragmatisk innstilling til samarbeidet og gikk inn for inngåelse av konkrete juridisk bindende avtaler som til gjengjeld ble oppfylt. Norge var her meget aktiv i det rettslige, sosiale og kulturelle samarbeid, og var i 1964 det land som hadde ratifisert flest konvensjoner. Jeg ble kjent med "en principe" metoden da jeg i 1950 var med på å lage den europeiske menneskerettighetskonvensjonen. Den franske representanten gikk her lengst i å foreslå en europeisk menneskerettsdomstol og en ubetinget klagerett til den for individet. Britene og skandinavene holdt igjen, og ble beskyldt for å "dragging our feet". Da konvensjonen skulle ratifiseres etter 1950, var Storbritannia det første land som ratifiserte og Norge nr 2. mens Frankrike brukte 30 år på ratifiseringen.

Flere fremtredende stortingsrepresentanter som utenrikskomitéens formann, Finn Moe, Aftenpostens sjefredaktør Smith Ingebretsen og

professor Erling Pettersen fikk god innsikt i europeiske samarbeidsproblemer gjennom aktiv deltagelse i Europarådets forsamling i 50-årene . Dette fikk uttrykk i den årlige beretning stortingsdelegasjonen gav til Stortinget og i de innlegg de holdt i utenriksdebattene. Moe og Pettersen gikk i slutten av 50-årene inn for en nærmere norsk tilknytning til EEC. Pettersen var i flere år formann i rådets økonomiske komité og Smith Ingebretsen i den kulturelle. Moe hadde et nært samarbeid med engelske og tyske sosialdemokrater. Han nøt stor respekt i rådet og ble ofte nyttet som ordfører i saker fra den politiske komité.

På et møte mellom 20 amerikanske kongressmenn og 20 parlamentarikere fra Europarådet i Strasbourg i november 1951 ble integreringen av Vest-Europa drøftet. Her la Finn Moe frem det norske syn, som da gikk ut på å prioritere det atlantiske samarbeid fremfor det rent europeiske. Amerikanerne støttet imidlertid de europeiske føderalister, og fremholdt at en føderasjon slik de selv hadde dannet 150 år tidligere, var det eneste rette også for Vest-Europa. En europeisk forening måtte gå forut for en atlantisk. Amerikanernes innstilling kom som et sjokk for Moe og meg, og førte til at Moe fikk en mer europeisk innstilling.

I *Internasjonal Politikk*, nr 10, 1952, redegjorde jeg i en artikkel "Mot en europeisk fastlandsføderasjon?" for føderasjonsplanene. Jeg avsluttet artikkelen slik:

"Det er ennå usikkert om det kontinentale samarbeid kommer i stand. Motsetningen mellom Tyskland og Frankrike om Saar kan f. eks. ennu velte det hele. Men man kan ikke lenger avvise tanken om en fastlands-føderasjon som utopi, noe opinionen både i England, og enda mer i Norge hittil har vært tilbøyelig til. Opprettelsen av en føderasjon på kontinentet vil kunne få en vesentlig innflytelse også på vårt lands stilling. Det er derfor på høy tid at opinionen i Norge forsøker å gjøre seg opp en mening om det som skjer. Det er grunn til å følge utviklingen det nærmeste halvår med den største interesse."

UD sendte artikkelen som utenriksmelding. Noen reaksjon på oppfordringen om å gjøre seg opp en mening om det som skjer, kom ikke. Den politiske opinion i Norge den gang var ikke interessert i dette.

Stortingsrepresentantene var mer interessert i Europarådets arbeid enn sine britiske kolleger. Lange søkte også å påvirke den britiske regjering til en mer aktiv innstilling til rådets praktiske arbeid. Både den britiske og norske regjering og parlamentarikerne undervurderte imidlertid, og forstod ikke fullt ut, styrken i samlingsbestrebelsene på kontinentet i 1950-årene.

1. januar 1958 ble jeg norsk fast representant ved Europarådet. Etter at frihandelsforhandlingene høsten 1958 var brutt sammen, kom det etterhånden

en endring i britisk opinion til EEC. Flere publikasjoner i *Observer* og *Economist* gikk fra 1959 inn for britisk tilslutning til Fellesmarkedet. Våren 1960 bad redaktøren i *Internasjonal Politikk*, John Sanness, meg skrive en artikkel om denne utvikling. Artikkelen "Politiske synspunkter på europeisk samling etter den annen verdenskrig og i dag" står i *Internasjonal Politikk*, nr 2, 1960. Fra artikkelen gjengis:

"I Storbritannia synes man i den senere tid å ha tatt sin innstilling til europeisk samarbeid opp til ny vurdering. I sin tale i Europa-rådets forsamling i januar 1960 understreket utenriksminister Selwyn Lloyd sterkt at Storbritannia anså seg som en del av Europa og uttalte at det hadde vært en feil at det ikke hadde gått med i forhandlingene om Kull- og Stållunionen. "Economist" har i lengre tid hevdet at det er en illusjon å tro at Storbritannia fremdeles kan ha innflytelse på kontinentet ved å stå utenfor. Det hevdes at Storbritannia ikke har forstått styrken i den europeiske samlingsbevegelse og fremfor alt ikke konsekvensen av dette samarbeid for Storbritannia, før lenge etter at det var en realitet. De britiske regjeringer undervurderte betydningen både av Kull- og Stållunionen og Fellesmarkedet. Storbritannia hadde selvfølgelig rett til å stå utenfor, men burde forstått at de som gikk sammen i disse fellesskap, ville få en nærmere forbindelse med hverandre enn Storbritannia, og at derfor Storbritannias relative innflytelse i Europa ville bli mindre."

Artikkelen ble avsluttet slik:

"Når Fellesmarkedet har vært etablert noen tid, vil både næringsliv og politiske partier innrette seg etter de nye forhold. Den utvikling som her foregår, vil kunne få vidtrekkende konsekvenser for Norge både økonomisk og politisk."

Denne gang fikk jeg reaksjon fra handelsminister Arne Skaug. Han bad meg lage en utredning om EEC. Dette gjorde jeg sammen med sekretær Arne Langeland og byråsjef Johan Skutle. Utredningen var ferdig 4 måneder senere, og inneholdt en analyse av Roma-traktaten og en oversikt over de rettigheter og forpliktelser en medlemsstat påtok seg etter traktaten, under tittelen "Det europeiske økonomiske fellesskap". Utredningen ble sendt den utvidede utenrikskomité og næringslivets organisasjoner.

Vinteren 1960-61 redegjorde vi i rådet for internasjonalt økonomisk samarbeid for forskjellige sider ved traktaten. I februar 1961 ble vi bedt av den utvidede utenrikskomiteen om å fortsette arbeidet. Det er den eneste utredning om EEC vi har, uttalte Skaug.

I mai 1961 reiste statssekretær Hans Engen til London for å høre hvordan den britiske regjering så på medlemskapsspørsmålet. Han fikk da beskjed om at regjeringen ville søke om medlemskap om to - tre måneder. Dette vakte stor oppstandelse i Norge, og en stortingsmelding ble utarbeidet i all hast.

Statsråd Skaug gav en redegjørelse i Stortinget i juni 1961. Forut for redegjørelsen ble det holdt et seminar i loftrommet i Stortinget, hvor Knut Getz Wold og jeg, med flere, redegjorde for forskjellige sider ved EEC-traktaten, da dette var temmelig ukjent stoff for de fleste representanter.

I september 1961 reiste Engen og Skaug rundt til de forskjellige EEC-land og redegjorde for den norske innstilling. Jeg reiste sammen med Skaug til Bonn, Brüssel, Luxembourg og Nederland. Alle steder ble vi forsikret om at en norsk medlemsøknad ville være velkommen, og at det ikke hastet.

I 1950-årene var det lite debatt om europeisk samarbeid og Europarådet i Norge. Det praktiske samarbeid man var med på ble ansett som nyttig, og var ikke omtvistet. Et unntak var debatten om opphevelsen av jesuittparagrafen i Grunnloven, som ble en slags forløper til EEC-debatten. Paragrafen stred mot religionsfriheten i menneskerettighetskonvensjonen. Opphevelsen ble vedtatt av Stortinget med knapt 2/3 flertall. Det overnasjonale samarbeid hadde man liten interesse av og ønsket ikke å være med på. Først da Storbritannia snudde ble også Norge nødt til å ta standpunkt til EEC. Journalistens uttalelse fra 1959 om at europeisk samarbeid ikke hadde noen interesse i norsk politikk, gjaldt da ikke lenger. Forholdet til europasamarbeidet og EEC ble fra høsten 1961 en hovedsak i norsk politikk og har siden vært det. Etter 8 måneders debatt, søkte Norge 2. mai 1962 for første gang om medlemskap i EEC. På grunn av de Gaulles veto mot britisk medlemskap, kom Norge aldri i realitetsforhandlinger.

III. Holdningen til europeisk politisk samarbeid ¹

Deltakelse i Europarådet

Ideen om et forenet Europa med overnasjonale institusjoner fikk ikke samme mottagelse i Norge årene etter den andre verdenskrig som på kontinentet forøvrig. Det er flere årsaker til dette.

Norge ble først i 1905 en selvstendig stat. Landet sto utenfor krigene i Europa inntil den tyske okkupasjonen i 1940. I motsetning til på kontinentet var det få nordmenn som mente at nasjonalstaten hadde overlevd seg selv. I stedet kom trolig Norge ut av andre verdenskrig med en styrket tro på landets nasjonale institusjoner gjennom at kongen under krigen ble et symbol for motstandsbevegelsen.

Sjøen regnes i Norge som et tradisjonelt kommunikasjonsmedium. Dette har ført til at Norge har utviklet like nære forbindelser med Storbritannia og USA, som med kontinentet. Norges deltagelse i den andre verdenskrig styrket båndene til Storbritannia og USA. På den andre siden førte den tyske okkupasjonen med seg økende skepsis til framtidig samarbeid med Tyskland. Norsk politikk etter den andre verdenskrig gikk derfor ut på å samarbeide med kontinentet i den grad Storbritannia gjorde det, men ikke lenger. Norsk utenrikspolitikk hadde som grunnleggende mål å styrke det atlantiske samarbeidet, både på militære og ikke-militære områder.

Norge ble som en av grunnleggerne medlem av Europarådet i 1949. Norges medlemskap gikk nærmest ubemerket hen i opinionen og vekket lite oppmerksomhet i Norge. Offentlighetens fokus var på denne tiden nærmest ensidig rettet mot spørsmålet om Norge skulle bli medlem i NATO. Et norsk råd for Europabevegelsen ble likevel dannet i mai 1949.

Blant representantene i Europarådet eksisterte det helt fra begynnelsen to skoleretninger. En sterk gruppe kontinentale representanter som ønsket å skape en europeisk organisasjon med reell makt. Det vil si en form for føderal autoritet. På den andre siden sto de fleste britiske og skandinaviske representantene. De la vekt på en funksjonell tilnærming med et ønske om å arbeide med konkrete prosjekter for praktisk samarbeid. Deres mål var

¹ Oversettelse av kapitlet "Attitude to European Political Co-operation" fra Einar Løchens bok *Norway in European and Atlantic Co-operation*, Universitetsforlaget 1964.

bare å utvikle et europeisk maskineri som var nødvendig for å gjennomføre konkrete prosjekter.

Norske parlamentarikere fra alle partier støttet den *funksjonelle* tilnærmingen og var skeptiske til *føderalistenes* forsøk på å øke makten til Europarådet og omforme det til en politisk autoritet med begrensede funksjoner, men med reell makt.

I 1949 hevdet den norske venstremannen, Sundt i forsamlingen at det ville skade ideen om et forenet Europa hvis forsamlingen skulle fortsette i en atmosfære preget av ukritisk optimisme og hvor man for raskt forsøkte å skape en Europeisk føderasjon som under de nåværende forholdene av praktiske årsaker ikke kunne gjennomføres. Han mente at opprettelsen av en Europeisk føderasjon måtte være en langtidsplan, og at det viktigste av alt var forsamlingens plikt til å løse konkrete problemer på en slik måte at ikke bare representantene selv, men også hele Europas befolkning kunne få økt interesse for organisasjonen.

Den norske høyremannen, Smith Ingebretsen, la vekt på at spørsmålet om en eventuell Europeisk union var av svært stor viktighet for små land. Han mente disse sto i fare for å miste sitt selvbylde hvis de ikke ble gitt en spesiell sikkerhet innenfor en eventuell union. Mange av disse folkene hadde kjempet og ofret blod for sine lands suverenitet. Spørsmålet en felles Europeisk autoritet burde derfor bli behandlet med den største forsiktighet.

Forsamlingens forsøk på å øke sin makt og å endre Europarådets politiske autoritet ble i Ministerrådet møtt med en fast motstand fra regjeringene i Storbritannia og de Skandinaviske landene. Som en følge av dette ga føderalistene i 1950-1951 opp forsøkene på å utvikle Europarådet slik de ønsket og søkte i stedet å realisere ideen innenfor rammene av Schumann-planen og Europahæren.

Når man ser tilbake er det klart at Norges regjering og parlamentarikere på samme måte som deres britiske kollegaer undervurderte og ikke helt ut forstod styrken i det europeiske kontinents søken etter en felles enhet.

På den andre siden fantes det absolutt ikke en opinion i Norge som ønsket å overføre norsk suverenitet til overnasjonale Europeiske institusjoner.

Likevel inntok den norske regjeringen en mer positiv holdning ovenfor arbeidet i forsamlingen enn den britiske regjeringen. Årsaken til dette var trolig at regjeringen var vant med å arbeide tett med parlamentarikerne i Stortingets utenrikskomite. Regjeringen forsøkte også å påvirke Storbritannias regjering til å innta en mer forsonlig holdning ovenfor forsamlingen.

Norske representanter la kontinuerlig vekt på hvor viktig det Atlantiske samarbeidet var og stilte spørsmål ved en europeisk unions evne til å kunne

hanskes med europeiske problemer av økonomisk og forsvarsmessig art. Enkelte deler av talen som formannen i Stortingets utenrikskomité, Finn Moes holdt på konferansen mellom en delegasjon fra Kongressen i USA og den Rådgivende forsamlingen i Strasbourg i 1951 illustrerer det norske synet på denne tiden:

The main reasons for making a political federation in the past have been threats from an outside enemy and internal economic difficulties. These were the main reasons for the creations of the union of the thirteen North Atlantic colonies after the War of Independence. Our experience since the war has provided that a purely European intergration or union is not sufficient to secure either the defence or the welfare and prosperity of Europe.

The wider basis of the Atlantic Pact, as with the basis of the Council of Europe, is the obvious proof that the defence of Europe is dependent upon the close co-operation of the United States and Canada.

If we turn to the field of European economy, we know only too well that our economic difficulties have only been solved so far thanks to the generous and active co-operation of the United States and Canada. In the light of this experience, it is doubtful whether Europe's economic problems can be solved by Europe alone.

I en forelesning til det Kongelige Britiske Instituttet for Internasjonale relasjoner i mars 1954 slo Norges utenriksminister, Lange fast at folk i Skandinavia uten tvil ville være mer velvillig innstilt til økt integrasjon i det nordatlantiske samfunn enn innen rammene av det europeiske kontinent.

Den britiske regjeringen lanserte i 1952 det såkalte 'Eden propoals'. Forslaget gikk ut på å endre Europarådet slik at dets organer kunne tjene som institusjoner for det Europeiske Stål- og Kullfelleskapet og enhver framtidig organisasjon av samme art. Den norske regjeringen støttet forslaget i Ministerrådet som i mai 1952 godkjente en resolusjon som samtykket i det underliggende prinsippet i det britiske forslaget om å etablere en tett forbindelse mellom begrensede fellesskap og Europarådet.

Integrasjonen mellom Europarådet og Kull- og Stålfellesskapet har kun ført til etablering av enkelte kontakter. Det være seg overføring av rapporter fra rådet og Den Høye Autoritet til den rådgivende forsamlingen og fellesmøter mellom disse to forsamlingene.

Den norske regjeringen støttet også et annet britisk initiativ, det såkalte 'Grand design' i 1956. Ideen var å erstatte mangfoldet av Europeiske forsamlinger med *en* enkelt som skulle ha direkte forbindelse med alle europeiske og atlantiske inter-statlige organisasjoner. Forslaget fikk liten støtte i Europarådet og ble aldri satt ut i livet.

Selv om nordmenn var skeptiske til de føderale planene deltok de aktivt i det praktiske arbeidet i rådet. Arbeidet førte ofte til anbefalinger fra rådet på sosiale, kulturelle og juridiske områder.

Norge har ratifisert den europeiske konvensjonen for beskyttelse av menneskelige rettigheter og fundamentale friheter. Norge har også anerkjent paragrafen som gjør det mulig for enkeltpersoner å klage til menneskerettskommisjonen. I 1964 anerkjente Norge den europeiske menneskerettsdomstol.

Norge har også hatt et tett kulturelt samarbeid med Europarådet gjennom Utenriksdepartementets kontor for kulturelt samkvem med utlandet.

Det sosiale arbeidet i Europarådet blir ivaretatt av Sosialdepartementet direkte. Norge tok i 1953 i Ministerrådet initiativ til å opprette en sosial komite bestående av høyere embetsmenn fra medlemstatene som rådgivere for Ministerrådet i sosiale saker. Norge var i 1960 det andre medlemslandet til å ratifisere det sosiale charteret som definerer de sosiale målene og veileder rådet i sosiale saker. I juli 1964 hadde Norge ratifisert 21 konvensjoner og var det medlemslandet som hadde ratifisert flest konvensjoner.

I oktober 1957 vedtok forsamlingen en anbefalingen om at Ministerrådet skulle gjøre alt som var mulig for å sikre sammenslutningen av OEEC og Europarådet så tidlig som mulig. På denne måten skulle den rådgivende forsamling også bli OEECs forsamling.

Denne anbefalingen ble fullt ut støttet av den norske regjeringen som anså den som en effektiv rasjonalisering av de europeiske institusjonene. I desember 1957 bestemte Ministerrådet å revurdere spørsmålet om forholdet mellom Europarådet og OEEC så snart frihandelsområdet var blitt etablert og institusjonene skulle opprettes.

Etter at forhandlingene om frihandelsområdet brøt sammen i november 1958 tok den belgiske utenriksministeren, M. Wigny et nytt initiativ i Ministerrådet i desember 1958. Resultatet av hans forslag ble at ministrene ba de faste representantene å utarbeide en rapport om rasjonalisering av de europeiske institusjonene utover de som har sitt utgangspunkt i Frankrike, Tyskland, Italia, Belgia, Luxembourg og Nederland (EEC). Etter at Europarådet mottok rapporten bestemte det i april 1959 at myndigheten i Vestunionen på det sosiale og kulturelle området skulle overføres til Europarådet. Som et foreløpig tiltak for å styrke forholdet mellom rådet og OEEC skulle sveitsiske og portugisiske parlamentarikere inviteres som deltakere til forsamlingens debatter vedrørende OEEC-rapporter og andre økonomiske spørsmål.

Den norske regjeringen støttet et mer omfattende forslag om å danne en uformell parlamentarikerforsamling med representanter fra alle medlemsland

i OEEC. For å fremme sammenslåingen av OEEC og Europarådet innebar også forslaget at Europarådet skulle flytte til Paris og lokaliseres ved siden av OEEC. Dette forslaget ble ikke akseptert.

Før det kunne bli tatt flere skritt, ble situasjonen igjen endret gjennom vedtaket som ble fattet i desember om å utvide OEEC ved å ta opp USA og Canada som medlemmer og en generell revisjon av organisasjonens funksjoner og aktiviteter.

I april 1960 foreslo forsamlingen at den nye OECD-konvensjonen skulle fortsette å arbeidet med spørsmålet om å danne en rådgivende forsamling bestående av parlamentarikere fra alle medlemslandene.

Holdning til overnasjonale organisasjoner

Norge var ikke interessert i å knytte seg til overnasjonale europeiske organisasjoner slik som Kull- og Stålfellesskapet. Likevel oppnevnte norske myndighetene en fast representant ved Den Høye Autoritet i Kull- og Stålfellesskapet. Norge var også til stedet som observatør ved forhandlingene om et forsvarsfelleskap og i forhandlingene om en *ad hoc* forsamling for et europeisk politisk fellesskap. Lange hevdet at selv om Norge på dette tidspunkt ikke ønsket å bli medlem i noen av disse organisasjonene så ønsket det likevel å opprettholde ett tettest mulig samarbeid med dem.

Norge ble ikke invitert til å ta del i forhandlingene om et felles marked, men tok likevel del i forhandlingene om et europeisk frihandelsområde i Paris i 1956-1958. Da forhandlingene brøt sammen ble Norge medlem i den europeiske frihandelsavtale (EFTA) som en av grunnleggerne i 1959.

En endring i regjeringens politikk med hensyn til det europeiske fellesskap fant ikke sted før det på våren 1961 ble kjent at Storbritannia ville søke medlemskap i det europeiske fellesskap. Forhandlingene om et europeisk frihandelsområde ble møtt med enstemmig tilslutning såvel i Stortinget som i den opinionen for å hindre en økonomisk deling av Europa. Dette var tilsynelatende uten langtrekkende politiske konsekvenser. Spørsmålet om norsk deltagelse i det europeiske fellesskap førte derimot med seg store kontroverser. Norsk opinion, som inntil da hadde vært lite interessert i europeiske overnasjonale organisasjoner og var nærmest ukjent med ideene bak dem, var ikke tilstrekkelig forberedt på endringen i regjeringens politikk. En intens diskusjon om hvorvidt Norge skulle søke medlemskap eller assosiering splittet nærmest alle politiske partier og opinionen. Regjeringen fikk i april 1962 Stortingets samtykke til å søke om medlemskap og søknaden ble presentert i Brussel den 2. mai 1962.

En bevegelse for avholdelse av en rådgivende folkeavstemning vedrørende spørsmålet om norsk medlemskap i EEC ble lansert av motstanderne av EEC-medlemskap. Da bevegelsen ble støttet av enkelte opposisjonspartier lovet regjeringen at en folkeavstemning skulle avholdes før Stortinget tok det endelige standpunkt til spørsmålet.

I følge gallupundersøkelsene, hadde majoriteten av det norske folk ikke gjort seg opp noen mening om spørsmålet om norsk medlemskap på det tidspunkt da general de Gaulle i januar 1963 ga uttrykk for at forhandlingene ikke hadde noen hensikt. 36% støttet de norske forhandlingene om medlemskap, 32% var imot, og 32% hadde ikke tatt stilling til spørsmålet.

Norske konstitusjonelle eksperter mente det var tvilsomt hvorvidt det ville være forenlig med konstitusjonen å delta i overnasjonale fellesskap slik som Kull- og Stålfellesskapet eller EEC.

I desember 1952 satte fire av de fem parlamentarikerne som representerer Norge i den rådgivende forsamlingen i Europarådet og representanter for de største partiene fram et forslag om å endre den norske konstitusjonen. Forslaget lød slik:

Når det er nødvendigt til Fremme af Rigets Interesser gennem Deltagelse i internationalt Samarbejde, kan Storthinget bestemme at en international Organisation, som Norge er tilstuttet, inden Grændser som samtidigt frastsættes, skal kunne udøve Beføuelser der efter denne Grundlov ellers tilligge Statens Myndigheder. Dog bør Beslutningen træffes med saadant Fleertal som for Grundlovsforandringer bestemt (to-tredjedeler av Stortingets medlemmer).

Forslaget ble forkastet av Stortinget i 1956, men satt fram igjen og til slutt godkjent i en noen endret form i mars 1961.

Majoriteten trengte støtte av minst to-tredjedeler til tre-fjerdedeler for å kunne fatte et vedtak i Stortinget. Godkjennelsen av forslaget gjorde norsk medlemskap i EEC konstitusjonelt mulig.

Diskusjonen om forslaget og avstemningen var på dette tidspunkt knyttet opp til spørsmålet om norsk medlemskap i EEC. Resultatet av avstemningen i Stortinget ble 115 stemmer for forslaget og 35 imot. Dette gir en indikasjon på Stortingets holdning til spørsmålet om medlemskap.

Konstitusjonens paragraf 93 lyder i dag slik:

For at sikre den internationale Fred og Sikkerhed eller fremme international Retsorden og Sikre og Samarbejde kan Storthinget med tre Fjerdedeles Flertal samtykke i, at en international Sammenslutning som Norge er tilsluttet eller slutter sig til, paa et sagligt begrænset Omraade, skal kunne udøve Beføielser der efter denne Grundlov ellers tilligge Statens Myndigheder, dog ikke Beføielse til at forandre denne Grundlov. Naar Storthinget skal give sit Samtykke, bør,

som ved Behandling af Grundlovsforslag, mindst to Trediedele af dets Medlemmer være tilstede.

Bestemmelserne i denne paragraph gjælde ikke ved Deltagelse i en international Sammenslutning, hvis Beslutninger har alene rent folkeretslig Virkning for Norge.

IV. Norsk møte med Europa ²

Ja, det var vel en minnerik vinter, den vinteren i 1962-1963 da diskusjonenes bølger om Fellesmarkedet gikk himmelhøgt. Men hva skjedde så? Like plutselig som stormen var kommet, like plutselig la den seg igjen. Den store stillhet kom over oss. Og mange kunne merke en tydelig lettelse; det ubehagelige dilemma med Fellesmarkedet var ikke lenger praktisk politikk. Det var nesten så vi følte de Gaulle hadde gjort oss en tjeneste da han smelte døren i for britene. Og noen ropte, og roper fremdeles triumferende: "Vi fortalte dere han ville gjøre det. Men stort sett ser det ut til å være enighet om at dette behøver vi gudskjelov ikke beskjeftige oss med på alvor lenger. Vi kan legge det bort, eller vi kan sitte å beskue det med forakt på avstand."

Slik begynte Gidske Anderson våren 1964 to tankevekkende kronikker i "Arbeiderbladet", som tilsynelatende tok sikte på å få norsk opinion til å forstå at samarbeidet i Europa var kommet for å bli, og at vi også i Norge på lang sikt igjen ville bli konfrontert med det. Dette vekkelserforsøk syntes ikke å ha lyktes. Norsk opinion synes å være like uinteressert i dag som for 1 1/2 år siden. I valgkampen i høst har ikke Norges forhold til Europa spilt noen rolle.

Det kan imidlertid være god grunn til å se nærmere på de spørsmål Gidske Anderson reiser. For det første: Hva kom det av at den Europeiske samlingsbevegelsen som hadde pågått ute i Europa i alle år etter krigen ikke vakte noen interesse i Norge, slik at Fellesmarkedsdebatten kom som julekvelden på kjerringa på norsk opinion i 1961-1962? For det annet: Hvorfor har etter de Gaulles veto mot britisk medlemskap interessen for saken tilsynelatende igjen forsvunnet like fullstendig som om man hadde skrudd igjen en kran?

I en debatt i Stortinget i 1963 tok stortingsmann Finn Moe opp det første spørsmålet. Han konstanterte at vi ikke hadde fulgt tilstrekkelig med i det som vokste fram på kontinentet. Fordi saken kom på oss så plutselig, som noe nytt og ukjent ble striden om Fellesmarkedet så bitter og voldsom. Han stilte spørsmålet om hva det skyldtes. "Var det utenriktjenesten som sviktet? Var det de norske parlamentarikere i Europarådet som ikke sa ifra? Var det pressen som ikke hadde orientert tilstrekkelig?"

²Denne delen er tidligere publisert i *Samtiden* nr. 8, 1965.

Jeg skal forsøke å antyde en del svar. Det er imidlertid et uhyre innviklet problemkompleks som bør bli gjenstand for en nærmere undersøkelse enn her kan gis.

I et foredrag i april 1962 uttalte utenriksminister Lange om bakgrunnen for norsk politikk overfor Europa etter krigen, at det var 1930-årene med nazismens og fascismens fremmarsj i Europa som i virkeligheten skapte en barriere mellom Norge og Europas fastland, og fremkalte den ensidige orienteringen mot vest, mot den angelsaksiske verden, en barriere som så ble enda mer utpreget som følge av våre opplevelser og erfaringer under den annen verdenskrig.

Det kunne legges til at erfaringer fra tidligere unioner og en styrket nasjonalfølelse som følge av siste krig i de første krigsår neppe var egnet til å styrke forståelsen for ideene om et overnasjonalt Europa, bygget på at nasjonalstatene hadde overlevet seg selv.

Norske stortingsrepresentanter var imidlertid ikke ukjente med samlings-tankene ute i Europa. De hadde fra 1949 deltatt i debattene i Europarådet hvor brytningene mellom føderalister og funksjonalister i Europasamarbeidet kom opp til debatt og tok her standpunkt mot føderalistene. De avgav også en årlig beretning til Stortinget om disse debattene. Men når beretningene ble lagt fram i Stortinget ble de vanligvis bare vedlagt protokollen uten debatt.

Da Fellesmarkedet begynte å ta form begynte to av stortingets representanter, Finn Moe og Erling Pettersen, å ta til orde for at man fra norsk side burde vise større interesse for det som foregikk. Deres innlegg ble imidlertid bare lite referert i pressen - for - som en pressemann senere uttrykte det: "Når Moe og Petersen begynte å snakke Europapolitikk, gikk vi ut, for vi viste jo at det ikke hadde noen interesse i norsk politikk."

Norsk presse fulgte Europarådets forhandlinger de første år, men gikk trett og glimtet senere helt ved sitt fravær med et enkelt unntak. Sjefredaktør Smitt Ingebretsen var fra 1949 til 1957 et aktivt medlem av Europarådet, og så til at hans avis alltid dekket forhandlingene.

Men noen debatt i norsk presse eller opinion om de forskjellige former for Europasamarbeid og spesielt om Norge burde ta del i dannelsen av et overnasjonalt Europa forekom vel neppe gjennom hele 1950-årene. Den utenrikspolitiske debatt i Norge innskrenket seg til spørsmålet, for eller i mot NATO, atomvåpen, og hjelp til utviklingsland. Europasamarbeidet, hvis man i det hele observerte det, ble sett utenfra som noe som muligens kunne være bra for kontinentet, men som iallfall ikke angikk oss.

I denne holdningen ble sikkert norske myndigheter og opinion bestyrket ved den sterkt reserverte holdningen Storbritannia gjennom alle disse år tok

til Europa-samarbeidet. Det ble et slags aksiom i norsk utenrikspolitikk at man ikke skulle gå lenger i Europasamarbeidet enn Storbritannia. Men både i Storbritannia og Norge undervurderte man altfor lenge styrken i den europeiske samlingsbevegelse og ikke minst de følger en slik samling ville få for de to land selv.

Etter at frihandelsforhandlingene i Paris var brutt sammen i 1958 kom det imidlertid etterhvert en endring i britisk opinion. Innflytelsesrike aviser og tidsskrifter som *Observer* og *Economist* gikk fra 1959 inn for britisk tilslutning til Fellesmarkedet. Samtidig tok det liberale parti saken opp på sitt partiprogram. I løpet av 1960 sluttet en rekke konservative aviser seg til kravet.

Denne opinionsendring synes ikke å ha blitt registrert i norsk presse. Norske pressefolk unnskylder seg med at når de spurte i de berørte departementer hva det lå bak de britiske presseuttalelser, fikk de til svar at de ikke gjenspeilte britisk offisiell politikk. Men ingen norsk avis tok i denne tid opp spørsmål om ikke det ut fra norske interesser burde komme på tale med en mer aktiv Europa-politikk. Heller ikke hadde noe norsk parti på sitt program spørsmålet om norsk tilslutning til Fellesmarkedet.

Norsk eksportindustri begynte etter bruddet i frihandelsforhandlingene å bli urolig for de tollsatser den ville møte i Fellesmarkedet. Direktør i Industriforbundet, Rolf Roem Nilsen, stilte i flere foredrag vinteren 1959-1960 et meget stort spørsmålstegn ved den Europa-politikk som Storbritannia og de nordiske land hadde ført. Den var etter hans mening *en* av årsakene til den kjedelige situasjonen som man var oppe i, nemlig at Vest-Europa var i full gang med å bli splittet i to økonomiske blokker.

Den britiske offisielle Europa-politikken var imidlertid på denne tid under omvurdering.

Ifølge Nora Berloffs utmerkede bok om britisk Europa-politikk og fellesmarkedsforhandlingene, *The General Says No*, foretok britiske myndigheter i begynnelsen av 1960 en nyvurdering av sin Europa-politikk. Allerede i februar 1960 beklaget daværende utenriksminister Selwyn Lloyd i sin tale i Europarådet at Storbritannia ikke fra begynnelsen av hadde tatt del i Kull- og Stålfellesskapet. Fra august 1960 innledet Storbritannia samtaler med fellesmarkedslandene om tekniske problemer britisk medlemskap i Fellesmarkedet ville møte. De øvrige EFTA-landene ble gjort kjent med disse samtaler.

I følge Nora Beloff tok statsminister Macmillan sin beslutning om å søke medlemskap i Fellesmarkedet ved årsskiftet 1960-1961. Dette ble ikke dengang offentlig kjent, men britisk presse fortsatte utover våren 1961 å skrive stadig mer om en eventuell britisk tilslutning, og det var ikke lenger

mulig for norsk presse å overse det. Fra en dag til en annen tok så norsk presse saken opp og kom også inn på konsekvensene av britisk tilslutning for Norge.

Handelsminister Skau gav i begynnelsen av juni 1961 en redegjørelse for saken i Stortinget. Redegjørelsen ble fulgt av en debatt hvor man av innleggene kan se at mange av representantene naturlig nok var temmelig ukjente med hva Fellesmarkedet stod for, og hva konsekvensene av en norsk tilslutning ville kunne bli. I valgkampen høsten 1961 unnlot de politiske partiene da også stort sett å ta stilling til spørsmålet om norsk tilslutning.

Etter den britiske og danske søknad om medlemskap fikk man så vinteren 1961-1962 den voldsomme debatt om Norges holdning til Fellesmarkedet. At et så komplisert spørsmål måtte reise tvil og usikkerhet hos mange når det kom så brått på, er rimelig. Det gjaldt ikke bare spørsmålet om beskyttelseslovgivning for større næringsgrupper - jordbruk, fiske og industri - kunne opprettholdes, men også spørsmålet om å overføre deler av norsk statsmyndighet til institusjonene i Fellesmarkedet. Dertil kom at de politiske ideer som lå bak Fellesmarkedet og forklarte de virkemidlene traktaten nyttet, i alt vesentlig var ukjente for norsk opinion. Hva verre var, debatten viste at det meste av den sosiale, politiske og økonomiske utviklingen som hadde foregått i de enkelte europeiske stater på Kontinentet i årene etter krigen synes å ha gått hus forbi her hjemme.

Norsk presse og opinion, og tildels også ekspertene, hadde forsømt å sette seg inn i den økonomiske og sosiale tenkning og politikk som hadde tatt form på Kontinentet etter krigen. Den franske økonomiske planleggingen som bygger på et tillitsfullt samarbeid mellom fagøkonomer og næringsliv syntes i alt vesentlig å være ukjent i Norge, til tross for at den var blitt et mønster i mange europeiske land. Det samme gjaldt utviklingen av sosialpolitikken i Tyskland og Frankrike, som på flere områder lå foran den norske.

Denne mangel på kunnskap om Fellesmarkedet og Europa i sin alminnelighet kom til uttrykk i de meningsmålinger som ble holdt av Fakta og Gallup. Ifølge en artikkel av professor Johan Vilhelm Aubert i Tidsskrift for Samfunnsforskning nr. 2/1965, "Folkemening om internasjonale spørsmål", var den andel som var i tvil eller som var ute av stand til å ta stilling for eller mot norsk medlemskap i Fellesmarkedet usedvanlig høy, omkring halvparten av de menn som ble spurt og 70% av kvinnene. Forøvrig var holdningen fordelt i omtrent like store grupper for og mot medlemskap både blant menn og kvinner, men med et svakt overtak for medlemskap blant menn. Så sent som i august 1962, etter at debatten hadde pågått ca. ett år, uttalte i en gallupundersøkelse 27% av de som ble spurt at de var for fullt

medlemskap for Norge, 20% var for assosiering 22% ønsket at Norge skulle holde seg utenfor, og 31% uttalte at de ikke hadde noe standpunkt.

Meningsmålingene bør samholdes med at Stortinget, da det våren 1962 tok standpunkt til at Norge skulle søke forhandlinger om de særvilkår landet kunne oppnå på grunnlag av fullt medlemskap, hadde uttalt at det var viktig at det vedtak som skulle gjøres hadde tilstrekkelig støtte i folket. Hvis forhandlingene førte fram til forslag om fullt medlemskap, burde derfor forhandlingsresultatet legges fram for folket til rådgivende folkeavstemning. Vedtaket om å oppta forhandlinger ble truffet med 113 mot 37 stemmer. Dette var såvidt det $\frac{3}{4}$ flertall som etter grunnlovens § 93 ville være nødvendig for å gjennomføre norsk medlemskap i Fellesmarkedet.

Man kan imidlertid stille spørsmål om man rimeligvis kunne vente at en så uforberedt opinion som den norske skulle kunne ta stilling til et så omfattende og komplisert spørsmål over et så kort tidsrom. At debatten ble ført i en så voldsom og overopphetet stemning som den gjorde, skulle ikke gjøre det lettere å ta standpunkt til saken. Meningsmeldingene taler da også sitt tydelige språk. Professor Aubert uttaler i sin artikkel at meningsmålingene er også tegn på at visse problemer i internasjonal politikk er så kompliserte, eller har blitt fremstilt på en så komplisert måte, at det avskrekker den alminnelige mann fra å formulere personlige meninger.

De Gaulles veto mot britisk medlemskap i januar 1963 gjorde at saken aldri kom fram til folkeavstemning. Samtidig sluttet hele debatten like brått som den begynte. En utenforstående iakttager må kunne ha fått det inntrykk at det var noe kunstig over det hele, og stille spørsmål om det virkelig forelå noen interesse for Europa i norsk opinion.

Innstillingen var, som Gidske Anderson uttrykker det: "Vi kan legge det hele bort, eller vi kan sitte og beskue det med forakt på avstand."

Men kan vi det? Er det mer enn en utsettelse vi har fått? Og i så fall er det ikke grunn til en viss selvransakelse, om ikke annet for å kunne være noe bedre forberedt om saken skulle komme opp igjen?

To ganger de siste 25 år har vi nå forsøkt å holde oss utenfor begivenhetene i Europa, og to ganger har de europeiske problemer kommet veltende inn over oss.

I 1930-årene tok vi avstand fra nazismen og protesterte mot jødeforfølgelsene, - men på avstand. Den tanke at vi selv skulle kunne bli trukket inn i nazistenes aggresjonspolitikk var oss fjern. "Det kan ikke hende her"-mentaliteten rådte inntil tyske tropper stod i landet.

Etter krigen distanserte vi oss igjen fra Europa. Riktignok tok Norge aktivt del i det økonomiske samarbeide i OEEC, men dette rent tekniske samarbeidet foregikk stort sett mellom eksperter og vakte bare liten interesse

i opinionen. De europeiske samarbeidsideer som fikk uttrykk i Kull- og Stålfellesskapet, og Fellesmarkedet derimot gikk oss forbi. De angikk ikke oss. Kontinentet måtte gjerne samle seg, men som en engelsk parlamentariker uttrykte det i Europarådet i begynnelsen av 50-årene med nordisk tilslutning: "Vær så snild å ikke trekk oss inn i dette." Uttalelsen falt som svar på en fransk henstilling til England og Norden om å komme aktivt med i samarbeidet. - Ti år senere ba vi selv om å få være med, men nå sa Frankrike nei.

Så skapte kontinentet sitt Fellesmarked på egen hånd. Det angikk ikke oss - inntil England søkte om medlemskap. Da skulle vi plutselig ta igjen politisk og mentalt på et år eller to det som kontinentet hadde arbeidet med i over 15 år.

I dag er alle partier i England, for igjen å sitere Nora Beloff, klar over at landet bare kan ha en fremtid i nært samarbeide med Europa.

Hvis det er så at vi i dette spørsmål i vesentlig grad er avhengig av det standpunkt Storbritannia tar til Europa, burde vel dette være en påminnelse også for oss om å holde et visst minimum av beredskap overfor det som hender i Europa.

Man kunne gå ut fra at administrasjonen holder seg à jour med utviklingen for å kunne takle norske særproblemer, hvis det skulle bli aktuelt. Men Norges forhold til Europa kan ikke lenger være en sak for en håndfull eksperter, hvis Stortingets uttalelse om at de vedtak som skal gjøres, skal ha tilstrekkelig støtte i folket, skal være en realitet. Opinionen må da ha et rimelig krav på at den løpende blir holdt orientert om utviklingen i Europa av presse og politikere, og ikke bare plutselig og uforberedt bli bedt om å ta standpunkt til livsviktige spørsmål for landet.

Gidske Anderson stiller i sin artikkel enda et relevant spørsmål:

Hva kommer det av at man i Skandinavia også har nøyhet seg med å lage sine små idealsamfunn oppe i et hjørne av Europa, og ikke har følt noen forpliktelse eller ambisjoner i retning av å øve innflytelse på utviklingen i Europa, den verdensdel de selv tilhører? I årenes løp har jeg hørt mange, fra de forskjelligste land i Europa, og ikke mist blant de radikale, harselere over vår selvglade lille verden der oppe i nord, som har så vidunderlig nok med sitt, og som hvis vi skal ta del i livet utenfor, begrenser deltakelsen til deler av verden som er så langt borte at vi er ganske trygge for at vi ikke behøver å komme i direkte fysisk kontakt med menneskene og problemene der."

Det er kanskje en noe urettferdig kritikk, men det er utvilsomt noen i den. Jeg har all respekt for den idealisme som ligger bak hjelpen til utviklings-

landene, men i den utstrekning interesse for problemene ute i Europa får oss til å neglisjere forholdet til vår egen verdensdel, er det farlig.

Utviklingen de siste 25 år burde ha lært oss at enten vi liker der eller ikke, blir vi trukket inn i Europas problemer, på godt og vondt. Forsøk på å isolere seg eller bare beskjeftige seg med problemer som er 1000 mil borte, må være illusjonspolitikk.

Spørsmålet om vårt forhold til Europa kommer vel neppe tilbake i samme form som i 1961. De Gaulles pressekonferanse i september 1965 kan skape en ny situasjon. Nettopp derfor burde vi prøve å gjøre oss opp hva slags Europa vi ønsker, og prøve å øve vår innflytelse der i samarbeide med grupper på Kontinentet som måtte ha en tilsvarende innstilling. Vil f.eks. Kommisjonens overnasjonale Europa være i norsk interesse, foretrekker vi de Gaulles fedrelandenes Europa bygget på nasjonalstatene, eller har vi selv noe alternativ?

For det er vel ikke bare utenfor Europa at vi skal ha en mening og prøve å påvirke utviklingen?

I eventyret om Tornerose hører man om prinsen som vekker opp slottets beboere etter at de har sovet i 100 år, og om kokken som gir kjøkkengutten den ørefiken han hadde tenkt å gi han for 100 år siden.

Skal vi, når Europa møter oss for tredje gang, gjenoppta debatten med den ørefiken som ikke ble gitt i januar 1963, eller skal vi alle søke å være noe mer mentalt forberedt, både de som måtte være for, stille seg tvilende til, eller være imot en nærmere norsk tilknytning til Europa?

English summary

The idea of a united Europe with supranational institutions did not meet with the same response in Norway after the war as it did on the Continent. There were several reasons for this. Norway had only regained her full independence in 1905 and had taken no part in the European wars until the German occupation in 1940. Norway had also developed stronger connection with the UK and the USA than with the Continent of Europe. It became Norwegian policy to cooperate with the Continent as far as the UK did, but no further. Norway's foreign policy was aimed at strengthening Atlantic cooperation, both in the military and non-military field.

Norway joined the Council of Europe in 1949. This was scarcely noticed by the general public in Norway. In the Council, Norway was sceptical to the federal approach which was dominant on the Continent. It supported a functional approach with practical cooperation. In retrospect it is clear that, like the British, the Norwegian government and parliamentarians at the time underestimated and did not fully understand the strength of the quest for European unity on the Continent.

While sceptical towards federal plans, Norway took a most active part in the functional work of the Council of Europe for the conclusion of conventions in the social, cultural and legal fields. In 1964 Norway had ratified 21 conventions and was the member state which had ratified most conventions.

In the late fifties Norway supported a merger between the Council of Europe and the OEEC which was not adopted, because the OEEC was enlarged by the USA and Canada.

Norway did not adhere to the supranational European organisations such as the Coal and Steel Community, but maintained the closest possible co-operation. Norway was not invited to take part in the negotiations for the Common Market. It joined EFTA in 1959. A change in Norway's policy with regard to membership in the Common Market was announced in the spring of 1961 when the UK applied for membership in the EEC. Norway applied for membership in May 1962. De Gaulle brought the negotiations to an end in January 1963 before any decisions had been taken.

IFS

Einar Løchen

***Norges møte med Europa
1950 - 1964***

IFS Info
Institutt for forsvarsstudier

No 6 - 1993

Institutt for forsvarsstudier
Norwegian Institute for Defence Studies

Tollbugaten 10
0152 Oslo
NORWAY

Tlf. +47-22 40 31 05
Fax. +47-22 40 33 79